

Л. А. Соловей,
аспірант Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

Діагностика рівнів сформованості інтонаційного самоконтролю студентів мистецьких факультетів

Висвітлюється стан вокально-хорової підготовки студентів факультетів мистецтв вищих закладів освіти. Визначаються критерії, показники та рівні сформованості інтонаційного самоконтролю майбутніх учителів музики у процесі вокально-хорової підготовки.

Ключові слова: самоконтроль; інтонаційний самоконтроль; вокально-хорова підготовка; критерії, показники, рівні сформованості інтонаційного самоконтролю.

Solovei L. A. Diagnostics of Forming Levels of Intonation Self-Control of Art Faculties Students.

Vocal and choral training of the students of the art faculties of higher educational institutions is covered in the article. The criteria, indicators and forming levels of intonation self-control of future teachers of music in the process of vocal and choral training are defined.

Key words: self-control, intonation self-control, vocal and choral training, criteria, indicators, forming levels of intonation self-control.

Постановка проблеми. У сучасному освітньому просторі України велика увага надається підготовці конкурентоспроможних фахівців, духовному збагаченню особистості та розвитку креативності. Значення мистецької освіти зростає за умов, коли необхідно забезпечити такі зміни, які б сприяли поступовому переходу до інноваційної моделі розвитку молоді в напрямку становлення постіндустріальної інформаційної цивілізації.

Аналіз досліджень та публікацій.

Загальнопедагогічні засади професійної підготовки вчителя розроблялися в працях таких учених як А. Алексюк, І. Зязюн, Б. Гершунський, О. Кучерявий, С. Омельченко, І. Підласий, Т. Ротерс, С. Харченко, А. Якупов, М. Ярмаченко та ін.

Питання формування самоконтролю майбутнього вчителя музики висвітлено у дослідженнях як зарубіжних (Г. Никифоров, П. Гальперін, В. Арюткін, А. Маслоу, А. Линда та ін.), так і вітчизняних (А. Алексюк, Т. Барановська, О. Скрипченко, Є. Бочарова, Т. Лисянська та ін.) науковців. У працях Г. Падалки, Т. Рейзенкінд, О. Рудницької, О. Щолокової започатковано розгляд проблеми діагностування знань, умінь та навичок студентів. Окремі аспекти проблеми саме вокально-хорової підготовки майбутніх учителів музики були предметом дисертаційних досліджень Є. Баженової, В. Ємельянова, С. Крамської, Л. Остапенко, С. Пермінової, Т. Пляченко, Л. Сбітневої, О. Чурикової-Кушнір та ін.

Для сучасної освіти характерним є те, що процес підготовки фахівців не повністю відповідає сформованості у студентів різноманітних видів музично-педагогічної діяльності, зокрема, вокально-хорової. Нами проведено діагностику стану сформованості навичок інтонаційного самоконтролю майбутнього вчителя музики у процесі вокально-хорової підготовки в сучасних умовах вищої мистецької освіти.

Метою статті є висвітлення проблем сучасної фахової підготовки майбутніх учителів музики, розкриття діагностичних методик проявів інтонаційного самоконтролю майбутнього вчителя музики в процесі вокально-хорової підготовки, аналіз стану сформованості їх інтонаційного самоконтролю.

Виклад основного матеріалу. Дослідження стану вокально-хорової майстерності майбутніх учителів музики проводилося на базі музично-мистецьких факультетів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Рівненського державного гуманітарного університету, інституту мистецтв Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Мелітопольського педагогічного університету імені Богдана Хмельницького в кілька етапів протягом 2010–2012 рр.

Для виявлення рівня сформованості інтонаційного самоконтролю майбутніх учителів музики нами проведено констатувальний експеримент.

Під час вибору технології проведення цього експерименту ми враховували: вихідний рівень вокально-хорової підготовки студентів у довузівський період; відповідність завданням дослідження; вибір адекватної теоретичної позиції для інтерпретації результатів; комплексний підхід до оцінки результатів констатувального експерименту.

Нами використовувалися методичні доробки з досвіду роботи педагогів-практиків у галузі вищої музично-педагогічної освіти, а також широко відомі в психології та педагогіці методики вивчення особистості. Дослідження включало аналіз навчальних планів, програмних характеристик, висновків Державної комісії, кваліфікаційних вимог до підготовки фахівців у вузах України.

Для вивчення загального уявлення студентів та викладачів про поняття «інтонаційний самоконтроль» ми запропонували використати метод відкритого анкетування. Авторська анкета включає питання, що стосуються: загального уявлення студентів про самоконтроль, у тому числі інтонаційний; компонентів цього явища; засобів формування інтонаційного самоконтролю; доцільності використання навичок інтонаційного самоконтролю у процесі вокально-хорової діяльності; потреби у підвищенні власного рівня вокально-хорової майстерності.

Експериментальній роботі передувало пілотне дослідження, в ході якого, зокрема, проведено опитування викладачів педагогічних вузів різних регіонів України (67 респондентів) з метою з'ясування вузівської підготовки, виявлення основних недоліків вокально-хорової підготовки та шляхів її вдосконалення на основі формування інтонаційного самоконтролю. Опитування проводилося за спеціально складеною анкетой. Кожне питання передбачало декілька варіантів відповіді. З метою отримання об'єктивних даних анкетування проводилось анонімно. Загалом отримано такі результати: викладачі відзначають більш високу якість практичної та теоретичної підготовки у ВНЗ (відповідно: добре – 71 %, задовільно – 23 %, незадовільно – 5 %; добре – 53 %, задовільно – 37 %, незадовільно – 10 %), ніж підготовки до музично-виконавської роботи в школі (добре – 42 % і задовільно – 58 %). Такі дані безпосередньо вказують на напрями пошуку шляхів підвищення якості викладання вокально-хорових дисциплін у ВНЗ. Разом з тим аналіз анкетування викладачів виявив їх недостатню готовність до формування інтонаційного самоконтролю студентів у процесі вокально-хорової підготовки, що враховано під час формувального експерименту.

У ході дослідження наявних рівнів сформованості мотиваційно-ціннісних установок (відповідно до мотиваційно-ціннісного критерію) особистості майбутнього вчителя музики з визначеними раніше показниками нами використано методи анкетування, ранжування, бесіди.

Для оцінки мотивації професійно-педагогічної діяльності ми використали метод К. Замфір в інтерпретації А. Реан [3], у ході якого з'ясовано ступінь вираженості та співвідношення внутрішньої, зовнішньої позитивної та зовнішньої негативної мотивації. На основі отриманих результатів ми мали змогу визначити мотиваційний комплекс особистості.

Важливим завданням для діагностики було анкетування на визначення самооцінки майбутніх учителів музики. Запропонована анкета містила 20 важливих якостей вокаліста (як особистісних, так і з галузі професійних умінь і навичок), які виділяються як такі провідними дослідниками і методистами в галузі вокальної педагогіки (А. Болгарський, С. Горбенко, А. Козир, А. Кречківський, А. Лашенко, О. Михайличенко, П. Ніколаєнко, Т. Смирнова та ін.). До них відносяться: сильний голос; красивий, виразний тембр; гарний музичний слух; чисте інтонування; відчуття ритму; правильне дихання; грамотне, виразне артикулювання; емоційність; терплячість; обережність; витривалість; цілеспрямованість; уміння планувати роботу; критичність; ентузіазм; аналітичні здібності; самооцінка; здатність до діалогу; логічність мислення і діяльності. Причому всі ці риси наводились у вихідній таблиці в довільному порядку. Студентам потрібно було проранжувати наведений в анкеті перелік якостей, склавши з нього еталонний (ідеальний) ряд, у якому на першому місці – найбільш цінні, на їх погляд, риси. Потім було необхідно проранжувати зазначені якості відповідно до того, якою мірою вони притаманні самому студенту (суб'єктний ряд). Коли всі якості виявилися проранжовані й обидва ряди складені, обчислювали різницю рангів з еталонного й суб'єктного рядів і квадрат цієї різниці. Чим більше коефіцієнт кореляції наближається до одиниці, тим вищою є самооцінка особистості.

Оцінювання здатності до самокорекції проводилось за результатами опитувальника, розробленого Г. Нікіфоровим, В. Васильєвим та С. Фірсовою [2, 183–186], що включає в себе твердження з трьома варіантами ставлення до нього, частоти виникнення таких ситуацій у майбутнього вчителя музики, можливих дій у результаті такої ситуації, яку описано у твердженні. Ступінь вираження схильності до самоконтролю визначається сумою набраних балів.

У ході дослідження наявних рівнів сформованості пізнавальної сфери (відповідно до інформаційного критерію) майбутнього вчителя музики за визначеними раніше показниками ми використовували методи: вивчення документації, тестування, спостереження за навчальною практикою, метод експертної оцінки. Для вивчення професійних знань використовували метод вивчення документації – успішність студентів із основних фахових дисциплін, що викладаються на мистецьких факультетах. Вивчення професійного мислення проводилося за допомогою методу експертної оцінки та розв'язування педагогічних задач (педагогічне мислення).

При вивченні наявних рівнів сформованості здатності до творчої професійної діяльності (відповідно до діяльнісно-творчого критерію) майбутнього вчителя музики використовувались такі методи: вирішення проблемних ситуацій, розв'язання педагогічних задач, спостереження за навчальною діяльністю студентів.

За результатами констатувального експерименту визначено рівні сформованості інтонаційного самоконтролю студентів у процесі вокально-хорової підготовки.

Діяльнісно-творчим (високим) рівнем сформованості інтонаційного самоконтролю володіє незначна частина майбутніх учителів музики (17 %). Вони характеризуються: здатністю гнучко реагувати на зміну умов, швидко змінювати поведінку; самостійною корекцією вокально-інтонаційного процесу, частими проявами адекватної самокритичності під час оцінної діяльності, що сприяє динамічному вокальному розвитку студентів; системністю знань із вокально-хорової підготовки, доцільністю їх використання у вокально-хоровій роботі; досконалим володінням артистизму у процесі роботи над піснею та її виконанням; постійним використанням взаємодії співу і рухів; активним ставленням до професійного самовдосконалення.

Продуктивному (середньому) рівню відповідає 63,3 % студентів. Майбутні учителі, що досягли цього рівня, виявляють свідому та стійку потребу в професійному самовдосконаленні, спрямованість на художньо-творчу діяльність, але при цьому спостерігається недостатнє володіння

професійно-педагогічними технологіями, труднощі у вирішенні практичних вокальних завдань. У студентів цього рівня слід відзначити стійку самостійність та творчу активність, досить адекватну самооцінку, швидке формування прогностичних умінь і навичок, спроможність до професійного самовдосконалення.

Репродуктивний (низький) рівень характеризує 19,8 % майбутніх учителів музики. Такі студенти відзначаються недиференційованою спрямованістю самопізнання в процесі практичної діяльності, а також діяльності самоаналізу і самооцінки; нерозвиненістю рефлексивних умінь та навичок; низькою сформованістю професійних умінь та навичок; недостатньою мотивацією та самостійністю, відсутністю потреби в професійній самоосвіті та саморозвитку. Всі структурні компоненти самоконтролю виражені слабо і не взаємодіють між собою.

Висновки і перспективи подальших розробок. Діагностування стану сформованості інтонаційного самоконтролю майбутніх учителів музики у процесі вокально-хорової підготовки показало, що студенти мають загалом незадовільний рівень цієї підготовки. Це виражається у невпевненості у своїх діях, незадоволеності з виконання вокально-хорового твору; у більшості випадків вони не можуть виразно сформулювати завдання; відчуваються недостатня обізнаність із поняттям «інтонаційний самоконтроль», недостатнє їх застосування, слабка асоціативно-образна пам'ять, невиразне бажання проявити свої здібності.

Спираючись на положення психологічної та педагогічної думки і результати аналізу констатувального експерименту, можемо зробити висновки про необхідність формування інтонаційного самоконтролю майбутніх учителів музики у процесі вокально-хорової підготовки. Оскільки вокально-хорова підготовка – це якісна характеристика фахової підготовки майбутніх учителів музики, вона повинна являти собою шлях до саморозвитку й самовдосконалення професійних здібностей майбутнього вчителя музики, надбання в оволодінні знаннями, уміньми й навичками у галузі творчої педагогічної діяльності.

Література

1. Гребенюк Н. Є. Вокально-виконавська творчість: дис. ... д-ра мистецтвознавства : 17.00.03 / Наталія Євгенівна Гребенюк. – К., 2000. – 370 с.
2. Никифоров Г. С. Самоконтроль человека / Г. С. Никифоров. – Л. : Изд-во Ленинград. ун-та, 1989. – 192 с.
3. Реан А. А. Педагогика : учебн. для вузов / А. А. Реан, Н. В. Бордовская. – СПб. : Питер, 2000. – 304 с.
4. Симонов В. Ф. Диагностика личности и профессионального мастерства преподавателя / В. Ф. Симонов. – М. : МПА, 1995. – 189 с.